

ציונות יהדות ד מוקרטיה לדרך

"וַיֵּצְאוּ יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם... וְלָתֵת לָהֶם צִידָה לְדַרְכָּךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן..."
בראשית מב, 25

יום העצמאות

ריקוד ה"הורה" בטקס פתיחה לחגיגות יום עצמאות
58 למדינת ישראל, הר הרצל, ירושלים.
צלם: אבי אוהיון, לע"מ

כתיבה ועיבוד: רותי זוסמן הפקה: לוראנס רוזנרט ייעוץ פדגוגי: ציפי קוריזקי, שרה שי הוצאה לאור: משרד החינוך - גף פרסומים

מהו טקס?

"כל תרבות אנושית זקוקה למערכת סמלים, טקסים ומנהגים הבאה לתרגם את העקרונות המופשטים לחוויה אנושית בסיסית".

אבא קובנר

כחלק מתהליך הלמידה אתם מוזמנים להרכיב את תעודת הזהות של מדינת ישראל, כפי שהיא מתבטאת בטקסי יום העצמאות.

"...למשל, ביטויים שונים של טקסים במעגל החיים היהודי,

מלידה ועד מוות, הם השפה הייחודית של התרבות. הם גם הכלים שבהם אתה מבטא את רעיונותיך ואת השקפת עולמך. הם המשדרים את הערכים לאנשים, לרוב אף מבלי שהם מרגישים בכך. אינך יכול להחדיר ערכים בחינוך, אלא באמצעות שפה וסמלים. הסמלים ממחישים את הרעיונות המופשטים כל כך של התרבות...

האתגר: מציאת הזהות היהודית המשותפת מתוך גישה רב-תרבותית."

(טובה אילן, מרכז הרצוג)

"...מה זה טקס? - שאל הנסיך הקטן. - גם זה מן הדברים שהוזנחו יתר על המידה - ענה השועל - והרי זהו מעשה המבדיל יום אחד מכל יתר הימים ומייחד שעה אחת מכל השעות האחרות. הרי, למשל, טקס המקובל אצל ציידים: כל יום חמישי בשבוע נוהגים הם לצאת במחולות עם נערות הכפר. לכן היום החמישי הוא בשבילי יום שכולו טוב! כי אותו יום יכול אני להרחיק לטייל עד הכרם. אילו רקדו הציידים בכל שעה שהיא, ככל העולה על רוחם, היו כל הימים דומים זה לזה ולעולם לא הייתי זוכה ליום חופשה ומרגוע."

(אנטואן דה סנט אכזיפרי, הנסיך הקטן, עמ' 68)

מה הקשר בין טקס לסמל? כיצד הם משרתים את היחיד? כיצד הם משרתים את החברה? מה הקשר בין חג לטקס? האם סממני הטקס קיימים בחגים יהודיים? באילו חגים? הסבירו כיצד? איזו השפעה יש לטקסים עליכם, כשאתם נוכחים או צופים בהם? האם יש הבדל בתחושה כמשתתף או כצופה?

"חיינו כבני אדם מאז ומעולם הוגדרו בעזרתם של טקסים. כמו כל החיות בטבע, גם בני האדם סבים סביב טקסים קבועים המסמלים, בין השאר, תקופות חיים ומעברים. בעוד הטקסים בקרב החיות הינם פשוטים ונעים במעגל מחזורי קבוע של לידה, בגרות, חיזור, התרבות ומוות, הטקסים בתרבויות האדם הפכו מורכבים יותר ככל שעבר הזמן. החל מרגע הלידה ועד רגע המוות, ומעבר לו, אנו שותפים למסורת עתיקת יומין המשתנה מתרבות לתרבות בסממניה אך לא במשמעותה. בני אדם זקוקים לסמלים הללו ולמסורות הקשורות בהם על מנת להמשיך להתקיים וגם אם איבדנו את הרעיון שמאחורי הטקסים, עצם קיומם עוזר לנו להתמודד עם חוסר ההיגיון הפועם בסביבה הכאוטית של עולמנו.

טקסים משמשים אותנו על מנת להגדיר מי אנחנו ומה מערכת הגומלין הקיימת בינינו לבין אחרים, ובינינו לבין העולם כולו. אנו מודים בעזרת טקסים, אנו שמחים בעזרת טקסים, אנו אבלים בעזרת טקסים ואנו מתחדשים בעזרת טקסים. ללא קשר לרמת ה"תרבותיות" הקיימת בחברה ולא חשוב עד כמה מתקדמת ונאורה היא תהייה, הטקסים - הנוגעים ברובד מאוד רגשי ורוחני - ממשיכים להתקיים."

(זיו קיטרו, טקסים ומשמעויות, מהדורה אחרונה - הבלוג)

"טקסים משמשים אותנו על מנת להגדיר מי אנחנו ומה מערכת הגומלין הקיימת בינינו לבין אחרים, ובינינו לבין העולם כולו". - האם טענה זו נכונה לגבי טקסים הנהוגים בראש השנה, פסח, יום העצמאות? מדוע?

טקס הדלקת המשואות בהר הרצל שנת השישים למדינת ישראל 30.4.06 צלם: אבי אוהיון, לע"מ

טקס יום העצמאות הר הרצל 23.4.01 צלם: עמוס בן גרשום, לע"מ

הכרזת העצמאות

הַסֵּכֶת וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל הַיּוֹם הַזֶּה נְהִייתָ לְעַם לְה' אֱלֹהֶיךָ

(דברים כז, ט')

כיצד בא לידי ביטוי פסוק זה באירועי יום העצמאות בימינו? האם כך ראוי שיהיה?

לא ייאמן אבל עובדה: החשוב והמכריע בטקסים שנערכו אי פעם בישראל - הטקס ההיסטורי של הכרזת המדינה במוזיאון תל-אביב - לא נמשך אלא שלושים ושתיים דקות; כלל נאום קצר אחד בלבד; התנהל תוך סדר מופתי וכובד אחר-כך על ידי משתתפיו במיטב המחמאות, החל ב"גדול ורב רושם" וכלה ב"חד-פעמי, מרגש עד עמקי הנפש".

הטקס הוכן בזמן קצר עד להדהים, אנב הפעלת כל כשרון האלתור; הוחזק בסוד כמוס, אך קדמה לו הדלפה רבתי... 17 דקות לאחר פתיחת הטקס במוזיאון תל-אביב סיים "הזקן" לקרוא את הכרזת העצמאות, הניח את דפי הנייר על השולחן, הישיר מבטו אל האולם ואמר: "נקבל את מגילת היסוד למדינת היהודים בעמידה". מיד קם כל הקהל על רגליו - למרבה הפלא בלי רעש של פסאות מוזזים - ודמם שני רגעים. אז מסר ב' ג' את רשות הדיבור לרב יהודה לייב פישמן, שבירך "בקול חנוק מדמעות" את ברכת "שהחיינו" המסורתית. כל הקהל - שמאל וימין, דתיים וחילוניים, צעירים ומבוגרים, שומרי מצוות ואפיקורסים - ענו אחריו "אמן" קולקטיבי רם.

(פנחס יורמן, 32 דקות ראשונות-בתוך ההכרזה על הקמת המדינה, עמ' 9, 18)

למחרת הטקס, במוצאי שבת ה-15 במאי 1948, שידר ראש הממשלה הזמנית לעם. בשידורו ב"קול ישראל" אמר דוד בן-גוריון: "אתמול נפל דבר בישראל, ורק הדורות הבאים יוכלו להעריך משמעותו ההיסטורית המלאה. עלינו, על כל אחד מאיתנו, שומה בימים אלה לבנות באהבה ובאמונה, תוך אחווה יהודית, את מדינת ישראל ולהגן עליה בנפשו ובמאודו, כל עוד יהיה צורך בכך. אנו עומדים עדיין במערכה כבדה, מערכה כפולה: מדינית וצבאית. ואל נקשט עכשיו מעשינו, וודאי לא דיבורינו, בשמות רבי צלצול; נצניע לכת... הגענו למה שהגענו בעמדנו על שכמם של דורות שקדמו לנו, והשגנו את אשר השגנו באשר קבלנו ושמרנו על מורשת יקרה, מורשת אומה קטנה, רבת סבל ונסיגות, אבל גדולה ונצחית ברוחה, חזונה, אמונתה וסגולות נפשה...לא נשלה את נפשינו שגם אחרי הכרה רשמית תהיה דרכינו סוגה בשושנים. דרך קוצים לפנינו, והיא לא קצרה ולא קלה. למחרת הקמת המדינה הופצה תל-אביב ע"י אווירונים מצריים ואחד האווירונים האלה הופל ע"י תותחים שלנו... אנו שומעים גם על פלישת של צבאות סדירים ממדינות ערב השכנות מצפון, מזרח ומדרום. נכוננו לנו ימי מסה קשים ומסוכנים."

(ע' גוטמן, ההכרזה על הקמת מדינת ישראל, עמ' 40)

אילו מאפיינים של הטקס נשמרו על אף החיפזון והאלתור? (היעזרו בתמונות ובטקסט לאיתור המידע).

איזו תחושה מעוררת הידיעה שהטקס שבו "נוסדה" מדינת ישראל היה כה צנוע וקצר?

אילו תכונות ועמדות משקף הטקס (חשבו הן על המארגנים והן על הקהל)?

האם חל שינוי משמעותי מאז? מה דעתכם על כך?

תפילת "שהחיינו" ושירת התקווה בסיום טקס ההכרזה צלם: זולטן קלוגר, לע"מ

דוד בן גוריון קורא את מגילת העצמאות במוזיאון, תל אביב. צלם: זולטן קלוגר, לע"מ

אתם ה"דורות הבאים" שאליהם בן-גוריון מתייחס בדבריו. האם המשימה שבן-גוריון מגדיר בדבריו כבוצעה? מהו התפקיד שלכם בהשלמת משימה זו? מדוע הייתה התלבטות לגבי ההכרזה על הקמת המדינה? שערו מדוע החליט בן-גוריון להכריז על הקמתה למרות הכול?

חוק יום העצמאות

בי"ג באדר תש"ט (1949) החליטה הממשלה שיום ה' באייר (יום ההכרזה על הקמת המדינה שנה קודם לכן) ייקבע כ"יום המדינה" ויוחג מדי שנה כחג לאומי רשמי.

מה חשוב בימינו: לשמר מנהגים ציבוריים ביום העצמאות או לטפח מסורות אישיות ומשפחתיות? מדוע?

"תקע בשופר גדול לחרותנו..." יום העצמאות בבית הכנסת, אתר דתילי צלם: ד"ר מוטי גולן

בי"ב בניסן הביאה הממשלה את "חוק יום הקוממיות" לדיון בכנסת. היה זה למעשה הדיון הראשון על עיצוב דמותו הרוחנית של היום. חברי הכנסת הפגינו אחדות כמעט מלאה, ברצון שיום זה לא יהיה יום של חולין אלא **בעל צביון יהודי מסורתי כשאר חגי ישראל**. בלטו בדרישה זו דווקא חברי כנסת לא דתיים. ש' לביא ממפא"י, חבר קיבוץ עין חרוד, דרש - שיום זה יהיה יום שבתון ככל חג יהודי. א' כהן מהמפלגה הפרוגרסיבית הציע שיום זה יהיה גם: "יום תפילה, יום רינה וזמרה בבתי הכנסת". א' הרצפלד ממפא"י פנה לרבנים: "אינני רואה כל פסול בדבר אם ביום הקוממיות יקראו גם הלל בבתי הכנסת. מהו ההבדל בין חג זה לבין אחר? יגידו נא לי הרבנים". ... אופיו של היום ודפוסי החג, שמעולם לא נחוג בישראל, העסיקו גם את הציבור הרחב, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בעיתונות. הדעות היו מנוגדות. נציין את האופייניות והחשובות לענייננו. מיד לאחר שהעיתונות פרסמה את מידותיו של דגל המדינה שיש לתלות ביום החג, ועוד לפני הדיון בכנסת שהוזכר לעיל, הביע ח"כ ש' לביא ממפא"י את אכזבתו **מהקטנת היום וחקייו חגי הגויים**. הוא הציע יום שבתון כללי, **שיכיל את כל גינוני החג היהודי המסורתי** - התחלת החג מבעוד יום, מלבושי חג וקישוטי בית. בתגובה לדבריו, היה מי שדרש, ש"יום הקוממיות" יהיה דווקא חג צנוע, כי לא ניתן לומר בו הלל כמו בחנוכה, הואיל ובעקבות מלחמת השחרור שטח המדינה קוצץ וירושלים העתיקה לא נשארה בריבונות המדינה. הצעות שונות הועלו לגבי סדר התפילה בבית הכנסת ותוכן סעודת החג. לדיון ציבורי זה תצטרך הרבנות הראשית לתת את דעתה...

(הרב שמואל כץ, 70 שנה לרבנות הראשית, אתר דעת)

מה דעתכם על התהליך של קביעת אופיו של יום העצמאות? נמקו. אילו הייתם יכולים לעצב את אופיו של החג, אילו מרכיבים מהמסורת היהודית הייתם משלבים בו? מדוע? עצמאות אישית ועצמאות מדינית: במה הן דומות ובמה הן שונות? נמקו.

מה דעתכם על ההחלטה להפסיק את המצעד? לרוח החג? אילו מנהגים יום עצמאות מוכרים לכם ומתאימים תותורת? נמקו. היעזרו במידע הכתוב והחזותי.

המפנה היסודי שחל בחמלת ה' עלינו להצלנתו ולפדות נפשנו עם הכרזת עצמאותנו בארץ, מחייב אותנו לקיים ולקבל עלינו לדורות את יום הכרזת מדינת ישראל, הוא יום ה' באייר שבכל שנה ליום שמחה של אתחלתא דגאולה לכלל ישראל, ולהוציא את היום שבו נעשה הנס הגדול הזה מכלל מנהגי האבילות של ימי ספירת העומר, עם מתן הוראות לתפילת הודיה ודרשות מעין המאורע בבתי הכנסת בתפילת מנחה...

הודעה של הרב עוזיאל והרב הרצוג, ח' בניסן תש"ט

מאז שנת 1950 נערך מצעד צה"ל מדי שנה ביום העצמאות בערים המרכזיות של המדינה ולעתים בפריפריה. לאחר מלחמת יום הכיפורים לא נערכו יותר מצעדי צה"ל בימי העצמאות. הצעות לערוך את מצעד צה"ל בימי העצמאות של השנים תשמ"ג (1983), תשמ"ח (1988), תשנ"ג (1993) ותשנ"ח (1998), במלאת 35, 40, 45 ו-50 שנה למדינה - נדחו. כיום מתקיימים ביום העצמאות מטס של חיל האוויר ומשט ימי של חיל הים. פובליציסטים שונים כמו גם חלקים מהציבור העלו לא אחת את הרעיון לחדש מסורת זו בטענה כי המצעד חיזק את רגשי הסולידריות והפטריוטיות של אזרחי ישראל. כמו כן נטען כי מצעד צבאי מהווה הפגנת כוח ועוצמה מול המדינות השכנות.

(אתר ויקיפדיה)

"היום הזה נהיית לעם לה' אלוקיך"! כי ביום הזה התפרקנו מעול שעבוד מלכות זרה בצורה מנדטורית בארץ ישראל שרצתה להחניק אותנו עד מוות, ומאימת מלחמת ממלכות שמסביבנו שדימו לשעבדנו שעבוד עולם. הכרזה נועזת זאת, שלא האמינו לה כל מלכי ארץ, עשתה את כל עם ישראל, שבארץ ובתפוצות, לעם עצמאי וריבוני בארצו ובכל משטרי חייו, נתנה אומץ וגבורה לצבאות ה', הם צבאות ישראל במלחמת גאולתו כאריות והצליחו נגד כל הקמים עלינו מסביב, והיא אשר פתחה שערי ארץ לפני עם ישראל מכל פזורי הגולה אל ארץ נחלת ה', והיא אשר נתנה לעם ישראל את מקומו המכובד בין כל העמים...יום זה, הוא יום טוב לישראל היושב בארצו ובכל תפוצות פזוריו לדורותינו ולדורות עולם להודות לה' חסדו ולהגיד בקול זמרה וצהלה הלל ותהילה - "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו".

(הרב עוזיאל, "הצופה" ו"הבקר", ה' באייר תש"ט)

יום העצמאות נתפס בציבור הדתי כיום "אתחלתא דגאולה", כלומר, התחלת הגאולה. מה דעתכם על כך?

סמלי עצמאות

קליטת עלייה 4.9.90

מהי משמעות המגן דוד בתמונת הבול?
אילו ערכים חרתה מדינת ישראל על דגלה ע"פ בול זה?

השופט מישראל חשין בבית המשפט העליון: "דגל ישראל אין הוא 'סך הכול ביטוי של מקל עם סמרטוט כחול לבן עליו'. דגל ישראל הוא אני ואתה ואת, הוא והיא, הם הן, אנחנו וילדינו, וגם מי שהלכו ולא ישובו אלינו".

(רע"פ 3904/96)

מתי אנחנו מנופפים בדגל? מה אנחנו מביעים במחוזה זו? לשם מה זקוקים לדגל?

מה מקומו של הדגל בעידן של מחלוקת ואי-הסכמה? האם דגל יכול להביע מחאה?

המגן דוד מסמל:

"רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעה ויראת ה'" (ישעיהו י"א, א-ב). בנבואת ישעיהו למלך ישראל מופיעים שישה תארים שנתן ישעיהו לדוד המלך. ששת התארים מסמלים את ששת הקצוות במגן דוד. אגודת הסטודנטים אחוות ציון הייתה הגוף הראשון בתנועה הלאומית היהודית שהשתמשה במגן דוד כסמל. הבייל"זיים טבעו בחותמם את המגן דוד, וגם חובבי ציון השתמשו בו בהזדמנויות שונות. הרצל קבע את המגן דוד כסמל לעיתונות.

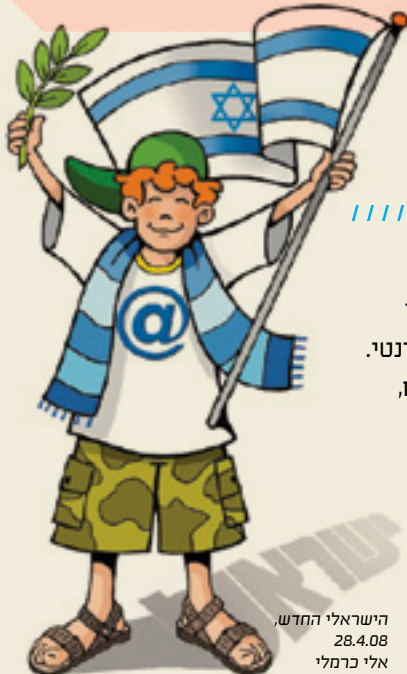
במקור מדובר במאפייני מנהיגות. אילו שישה מאפיינים הייתם מציינים בכל קודקוד כמאפייני המדינה (רצוי או מצוי)?

"ימי החגים הם ימים בהם נעקרות הפלגנות והכיתתיות של ימות החולין ועולה הרוח הלאומית המאחדת. החג הוא מעין ניצוץ מיוחד המאפיין את העם החוגג אותו. החג הלאומי מטשטש הבדלי מעמדות מעצם היותו שווה לכל נפש ומשותף לכל חוגג. טוב לחברה לשבור את שגרת החיים בפסק-זמן חגיגי המשכיח לרגע את דאגות הקיום. לא פלא אפוא שהחגים בעמים מהווים מקור פורה המעשיר את הפולקלור את השירה את המוסיקה את הזמר העממי ואת הספרות. ... החג הוא, אם כן, הצורה הממשית הממוסדת של החוויה הרגשית הקולקטיבית".

(אלעזר שטרומ, חגים ומועדים - ישראל 1987)

החומרים מהם עשויה הזהות היהודית: הסיפורים והסמלים, קורנים מן השמש. בה מקור הזמנים, החגים, השבת; ממנה הצום והמשתה; מתוכה נובעים הטקסטים והמנגינות. היא הכדור הלוהט סביבו חג הירח החילוני, שסמלי זהותו, סיפוריו, זמניו וחגיו, מלותיו ומנגינותיו, לקוחים מן המורשת הדתית של עמו, והוא נוטע בתוכם כמיטב יכולתו את ערכיו ודגשיו. ערכים שונים יכולים לדור יחדיו באותה חברה לאומית, כל עוד מסכימים הצדדים המשתתפים על מתווה משותף לסמליהם וסיפוריהם. הסמלים העתיקים משתקפים בסמלים חדשים - הטלית בדגל, הפיוט בהמנון, עיר דוד בבירה, "כנסת הגדולה" בפרלמנט - ומקבלים במסגרתה משמעויות חדשות, המאפשרות לרוב החילוני להזדהות עם חלקן מתוך זיקה אל ערכי החילוניים. במקביל, המיעוט הדתי מזדהה עם חלק מהמשמעויות מתוך זיקה לערכיו הדתיים.

(בארי צימרמן, "דתיים וחילוניים - כשמש לירח")

הישראלי החדש, 28.4.08 אלי כרמלי

מהי תרומתם של הסמלים להעצמת ההזדהות עם החג ועם הטקס? האם יום העצמאות הוא חג בעל אופי סמלי, כפי שמתואר במאמרים של שטרומ וצימרמן?

לרגל שישים שנות עצמאות למדינה הנפיק דואר ישראל את בול הישראלי החדש. בתום מכרז, שבו השתתפו עשרות מעצבים ואמנים מרחבי הארץ, נבחרה דמותו של "הישראלי החדש", כפי שעיצב אותה אלי כרמלי. הציבור הרחב השתתף בבחירה באמצעות משאל אינטרנטי. אלי כרמלי, מעצב הבול: "כשחשבתי על הדמות, חשבתי בעיקר על דברים חיוביים ואופטימיים, כמו הישראלי שהוא לפי הסקרים אופטימי, צעיר, איש היי-טק, אוהב את המדינה, משרת במילואים, רוצה שלום, אוהב כדורגל, וכמובן שישראל היא הצל שלו בכל מקום שהוא נמצא בעולם".

במה ניכרת מרכזיות הדגל בתמונה זו? האם הדמות שלפניכם, אכן מייצגת את דמות הישראלי? מה משמעות הצל המלווה? האם זה היבט חיובי או שלילי של ישראל?

טקס הדלקת המשואות

בְּהִתְאַסֵּף רְאִשֵׁי עַם יִחַד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל

(דברים לג, 5).

בכל טקס מופיע אחד הסמלים לפחות. שימו לב לזיקה בין הטקסים השונים לסמלים המרכזיים בהם.

לא בקלות נקלטה "התקווה". אנשי העלייה השנייה, למשל, העדיפו את שירו של ביאליק "ברכת עם" ("תחזקנה"). הציבור הדתי תמך ב"שיר המעלות, בשוב ה' את שיבת ציון". אחרי מלחמת ששת הימים הציג ח"כ אורי אבנרי להחליף את העין שלציון צופייה ב"ירושלים של זהב" של נעמי שמר. גם המחנה הלאומי חטא במחשבות על החלפת ההמנון. בימי ממשלת נתניהו [הראשונה] הונחו לזמן קצר על שולחנה של ועדת השירים לסמלים ולטקסים שתי הצעות לשיפור ההמנון. זה היה ב-1996, שנתיים לפני מלאת יובל למדינה, והיה קשה להתעלם מהעובדה שמלות ההמנון עדיין עוסקות בכמיהה להיות עם חופשי בארצנו. שגרירנו בקולומביה לשעבר, ז'אק דקל, הציג להוסיף שני בתים שכללו בין היתר את משפט המחץ, "מדינת ישראל קמה להחזיר עטרה ליושנה"...

(מתוך עיתון הארץ)

האם יש הצדקה לשינוי ההמנון? מדוע? באילו תנאים הייתם משנים את ההמנון?

סמליות הטקס:

- המיקום הקבוע שלו: מול קבר הרצל המשקיף על משיכיו הציונים על הר הרצל, שמשקיף על ירושלים כולה.
- הבחירה של 12 מדליקים - כנגד 12 שבטי ישראל. יש להדגיש שהמשואות מוצבות בגובה שווה, וכל חלקי האוכלוסייה מיוצגים לפי הנושא השנתי שנבחר.

אילו מסרים ערכיים יש במיקום הטקס על הר הרצל ובבחירת 12 מדליקי משואות מכל חלקי האוכלוסייה? הסבירו ונמקו.

- הייצוג לכלל אזרחי ישראל - כל מדליק משואה מלווה על ידי חייל צעיר שמחזיק לפיד בוער וחיילת צעירה המחזיקה את המיקרופון בפני הדובר.

מהו המסר הטקסי העולה מנכוחות חיילים כמלווים את האירוע?

- נוסח ההכרזה של מדליקי המשואות - הנוסח הוא קבוע: "אני ... בן/בת ... מתכבד/ת להדליק את המשואה ל(מספר) שנה לעצמאות ישראל, לכבוד (קבוצה/ מעשה, מוסד וכו') ולתפארת מדינת ישראל". נאום יו"ר הכנסת, פרק אמנותי, מסדר צבאי

כחלק מחוק יום העצמאות מתקיים טקס ממלכתי קבוע שבו נפתחות בפועל חגיגות יום העצמאות: הקריין מודיע על פתיחת הטקס, ויושב ראש הכנסת נכנס לרחבת הטקס מלווה בשני קצינים בכירים, ובהסכמתו מתחיל הטקס. בהמשך מושמעת תפילת "יזכור". לקול תיפוף מונף הדגל לקצה התורן, והרחבה החשוכה מוארת בשלל צבעים. כעת מתחיל השלב השני של הטקס בנאומו של יושב ראש הכנסת. אחריו מדליקים את המשואה, ולאחר מכן מתקיים טקס הדלקת שתיים-עשרה המשואות. לפני הסיום יש מצעד של חיילות וחיילים מיחידות צה"ל השונות, ומתקיים טקס העברת הדגל הלאומי למשמרת צה"ל. המפגן הוא צבעוני ומלא תנועה מהירה. המוזיקה המלווה מאפיינת מצעד צבאי. הטקס ננעל לאחר ארבעים דקות בשירת ההמנון הלאומי "התקווה".

התקנה

כָּל עוֹד בְּלִבְךָ פְּנִימָה
נִפְשׁ יְהוּדֵי הוֹמִיָּה
וּלְפָאֲתֵי מִזְרַח קְדִימָה
עֵין לְצִיּוֹן צוֹפֵיָה.

עוֹד לֹא אֶבְדָּה תְּקוּנָתִי
הַתְּקוּהָ בְּת שְׁנוֹת אֲלֵפִים
לְהִיּוֹת עִם חֶפְשִׁי בְּאַרְצֵנוּ
אֶרֶץ צִיּוֹן וְיְרוּשָׁלַיִם.

מהי התקווה? הדגישו את היבטים של המסורת בהמנון.

אילו היבטים נוספים באים לידי ביטוי בהמנון שלנו?

אנו נושאים לפידים

בלילות אפלים.
זורחים השבילים מתחת רגלינו
ומי אשר לב לו
הצמא לאור -
ישא את עיניו וליבו אלינו
לאור ויבוא!
נס לא קרה לנו -
פך שמן לא מצאנו.
לעמק הלכנו
ההרה עלינו
מעיינות האורות
הגנזיים גילינו.
נס לא קרה לנו
פך שמן לא מצאנו
בסלע חצבנו עד דם
ויהי אור!
(אהרון זאב/מרדכי זעירא)

שערו מדוע נבחר שיר זה ללוות את טקס הדלקת המשואות? מה דעתכם על בחירה זו?

כיצד באה לידי ביטוי האחדות ביום העצמאות? האם, לדעתכם, "אחדות ליום אחד" מספיקה? נמקו.

טקס הענקת פרס ישראל

רואים ואין מראים על השגנות והזדונות, שנעשים במדינה, שם הכל קופא, הכל נרדם - והכל מתנוון והולך...

יום אחד בשנה זו, יומו של חג העצמאות, צריך להביא בפני העם את החשבון של הפסיעות הגדולות והקטנות, שפסעה המדינה לקראת אותן המטרות של התרחבות, התקדמות והתעלות, שהציג החזון הלאומי לעצמו בשאר שלוש מאות וששים וארבע ימות השנה...

צריך יום העצמאות ליהפך ליום הנחמה ועליית הנשמה - לחג העצמאות. ואז יידע ישראל להעריך את המאורע של התקומה והרוחנית בכל גדלו ותפארתו. אז תשוב השמחה למעונותינו והגוי כולו ירגיש בכל נימי נפשו את דברי הכתוב הנהדר שבאחד ממזמורי ההלל: זה היום עשה ה' - נגילה ונשמחה בו.

(פרופ' יוסף קלויזנר, קוממיות, תשי"ד)

אין חולקים בדבר, שיום העצמאות, יום ה' באייר, הוא יום זיכרון למאורע הגדול ביותר שאירע לישראל במשך אלפיים השנים האחרונות: ביום זה הוקמה מדינת ישראל השלישית... ואנו חוגגים יום גדול זה מדי שנה בשנה בתהלוכות חגיגיות, במצעדי צבא, באסיפות עם ובנאומים נמלצים.

אבל ליותר מכן ראוי היום הגדול: יום העצמאות צריך ליהפך לחג העצמאות. יום זיכרון גדול זה ראוי לו, שיצוין ויסומן במשהו מיוחד במינו, משהו שיעשה אותו חג לאומי ראוי לשם זה. בשלוש מאות ששים וארבע ימות השנה, אנו עוסקים בביקורת. אנו מבקרים את סדרי המדינה ואת ראשי המדינה. אנו מונים את הטעויות המרובות שטועים המנהיגים שלנו והשרים שלנו. אנו צוברים ומערמים תילי תילים של ליקויים, שאנו רואים ומרגישים אותם בכל פינה, שאנו פונים במדינתנו הצעירה. ואין להתרעם, שאנו עושים כן. כבר נאמר במדרש... במקום שאין

הסבירו את הקשר בין הענקת פרס ישראל ליום העצמאות. מה דעתכם על קשר זה? הציעו תחומים שבהם ראוי, לדעתכם, להעניק את פרס ישראל. הסבירו את בחירתכם.

טקס פרס ישראל, תאטרון ירושלים 1.5.78, צלם: משה מילנר, לע"מ

כבוד נשיא המדינה, מכובדיי, עמיתותיי ועמיתיי לקבלת פרס ישראל תשע"א, קהל נכבד. הישגים אנושיים נבחנים באמות מידה אוניברסליות, אך מלווים תמיד במשמעות של מקום ושל זמן. עמיתיי ואני באים מתחומי מחקר, יצירה ועשייה מגוונים - אך כולנו פועלים כאן, בישראל, כחלק ממפעל לאומי ותרבותי שאנחנו שותפים לו וגאים בו. כולנו זכינו הערב, ביום חגה של המדינה, לכבוד הגדול ביותר שהיא יכולה להעניק לנו. גאים ונרגשים, אנו מודים למדינה המאפשרת את פעילותנו ומכירה בה, לכל אלה שכיבדו השנה דווקא אותנו, וגם לכל אלה - קרובים ורחוקים - שנתנו, וממשיכים לתת הקשר לפעילותנו וטעם להישגינו.

מדינה וחברה נמדדות גם בצורה בה הן מציינות את חגיגתן. האירוע המרכזי בבוקר יום העצמאות היה פעם מצעד צבאי. לפני קרוב לחמישים שנה אף השתתפתי בו כחיילת צעירה. העוצמה הצבאית היא הכרחית להגנה על המדינה ותושביה, וחיוני לשמר אותה. אך היא אינה מטרה בפני עצמה. טוב בעיניי שחידון התנ"ך הבינלאומי החליף את המצעד. גם המדינה חשובה משום שהיא מאפשרת לנו קיום, ובעיקר קיום בעל ערך ובעל משמעות. מבחנה הוא באופן שבו היא מספקת צרכים ומאזוויים יסודיים של הפרטים ושל הקבוצות החיים בה; של החברה הנבנית במסגרתה.

חברה זקוקה לחזון משותף - ובייחוד החברה הישראלית: חברה הנתונה באיומים בלתי פוסקים; הנדרשת לשלוח את בניה ובנותיה להרוג ולהיהרג; הצריכה עדיין להתמודד עם מחלוקות עמוקות בנושאים הרי-גורל...

"מדינה עם חזון של בעד", פרופ' רות גביון, דברים בטקס קבלת פרס ישראל, יום העצמאות תשע"א

כל שנה הציבור מוזמן להמליץ על מועמדים לקבלת הפרס על-פי סדר קבוע של תחומי דעת.

מדוע חשוב לתת לציבור להביע את דעתו בעניין?

ההכרעה הסופית בנושא נתונה בידי ועדה ציבורית.

מה דעתכם על כך?

איזו תכונה של החברה הישראלית משקף טקס זה?

איזה חזון משקף, לדעתכם, טקס הענקת פרס ישראל? מדוע, לדעתכם של פרופ' יוסף קלויזנר ו פרופ' רות גביון, הענקת פרס ישראל ביום העצמאות ראוייה יותר ממצעד צבאי? ומה דעתכם?

חידון התנ"ך

חידון התנ"ך הבינלאומי, תיאטרון ירושלים 1981, צלם: הרמן חנניה, לע"מ

דוד בן-גוריון היה מעריץ נלהב של התנ"ך בפרשנות הפשט, ואימץ את התנ"ך כבסיס היסטורי, משפטי ומוסרי של שיבת עם ישראל לארצו. התנ"ך היה חלק מתפיסתו הממלכתית של בן-גוריון, שהפך את התנ"ך "לאבן התשתית של השקפת עולמו" תוך שלילת היהדות הגלונית על כל גילוייה. עם ישראל בתקופת המקרא היה בעיניו דגם ומופת לריבונותו של עם ישראל בארצו, ואילו הגלות - ביטוי לפסיביות של העם, לתלותו בזרים ולהיעדר כושר היצירה. בן-גוריון ראה בתנ"ך את "יצירתו הגדולה והנעלה ביותר של העם היהודי מבחינה לאומית, היסטורית, דתית ותרבותית, וכן מבחינת המוסר הכלל עולמי". וכל יהודי, מאמין או כופר בעיקר, אמור למצוא בתנ"ך "את מקורותיו, שורשיו ההיסטוריים והמוסריים".

התנ"ך היה קרוב ללבו של בן-גוריון באקטואליות שלו, בנופיו הגיאוגרפיים, בפרקי הכיבוש וההתנחלות ובמוסר הנביאים, שהיו מקור השראה לציונות. מלחמת העצמאות התקשרה בתודעתו לתיאור המקראי של כיבוש הארץ, והוא ראה בעצמו את בן דמותו המודרני של יהושע בן נון. ...בן-גוריון ראה בתנ"ך את היצירה החשובה ביותר לא רק לעם היהודי - אלא לכלל האנושות, שכן הוא העניק "לאנושות כולה" את ה"אמונה באל אחד בורא הכול" לצד "ערכים אנושיים נעלים, ערכי אחווה אנושית, ערכי צדק ומשפט, אמת וחסד, שוויון העמים ושלוש, שהם תמצית תורת הנביאים ומוסר היהדות". על עצמו העיד בן-גוריון כי הוא קורא את התנ"ך "מתוך אהבה רבה והערצה עמוקה" - אך הוא לא הסתפק בקריאה ועיון: בן-גוריון הרבה לכתוב מאמרים בנושאים מקראיים, השתתף באופן קבוע בכנסים של החברה לחקר המקרא בישראל, וקיים בביתו את חוג התנ"ך בהשתתפותם של אנשי רוח וחוקרי מקרא בכירים. בנאומיו ובמאמריו הרבה לצטט מן התנ"ך, שהיה מונח תמיד על שולחנו. הוא האמין כי התנ"ך היה "אחד הגורמים הראשיים בעיצוב דמותו של עמנו", ומכאן תביעתו להטמיע בחינוך הדור הצעיר את "יצירות המופת היהודיות הגדולות של כל הדורות" - ובראש וראשונה את התנ"ך. בהשראתו נוסד חידון התנ"ך לנוער יהודי מן הארץ והעולם המתקיים מדי שנה ביום העצמאות, וראשיתו בשנת העשור למדינה (תשי"ח - 1958). חידון התנ"ך כולל גם שאלה מיוחדת של ראש הממשלה - ברוח המסורת שנקבעה בימיו של דוד בן-גוריון.

(לקסיקון לתרבות ישראל, מט"ח)

אילו מסרים ערכיים מקדם חידון התנ"ך? מה המשמעות הערכית של קיום חידון זה דווקא ביום העצמאות?

במדינת ישראל המתחדשת, ב-1958 שנת העשור - הגתה קבוצת אנשים מקוריים, בראשם חיים גבריהו ובעידוד ראש הממשלה דוד בן-גוריון, את הרעיון של קירוב הציבור הישראלי, לרבות הדור הצעיר, אל התנ"ך על ידי עריכת תחרויות וחידונים בידיעת התנ"ך, פסוקיו, רזיו ופרקיו. לימוד התנ"ך במסגרת יצירת תרבות ישראלית נתפש כנדבך חשוב במאמצי חיזוק השורשים בארץ, והענקת ממד של מקוריות להוויה התרבותית ולמורשת ההיסטורית של ישראל... בכל תחום ותחום ראו אזרחי ישראל את עצמם כיורשיהם של אבות אבותיהם מסיפורי התנ"ך. יואב בן-צרויה ואבנר בן-נר כמנהיגים צבאיים; ירמיהו וישעיהו כמנהיגים רוחניים; מרים, אחות משה ואהרון ודבורה הנביאה כמנהיגות לאומיות; ...כל אלה ורבים אחרים קמו ונצבו כדמויות חיות במחלצות חדשות במדינה החדשה... כולם כאחד שאבו מהתנ"ך את הערכים, את היסודות ואת נקודות ההתייחסות לדיוניהם, לכתובתם ולמחקריהם. בראיה לאחור, עריכת חידון התנ"ך היא נדבך סמלי, שהניח את ספר התנ"ך בארון הספרים של ישראל לא רק כספר קודש, אלא גם כיצירת תרבות שממנה שואבים ערכים כלליים ויהודיים כאחד. (פרופ' שמעון שטרית)

גם הדור הצעיר נדבק בהתלהבות הציבורית. כשנערך חידון התנ"ך הארצי והעולמי של שנת 1959 הייתי נער בן 13. גרתי בשיכון א' ולמדתי בבית-הספר העממי על שם ארליך בטבריה. בחידון זה הוכתרתי על ידי בן-גוריון כחתן התנ"ך לנוער, ולצדי נקבעו שני סגנים... בן-גוריון הנרגש לחץ ידי וחיבקני בחום. במעמד זה גם אמר לי: "טוב שבן למשפחת עולים ניצח את האשכנזים".

ש' שטרית, מתוך ואלה שנות, ניסים משעל, עמ' 83

מה הייתה תרומתו של חידון התנ"ך, לפי פרופ' שטרית, לחברה הישראלית בשנותיה הראשונות? האם, לדעתכם, חידון התנ"ך עדיין רלוונטי בימינו? מדוע?

הציעו חידונים נוספים ליום העצמאות העוסקים ביצירה היהודית, שעשויים, לדעתכם, לקדם ערכים דומים.